ЛІТЕРАТУРА
1. Молдован О. Дестимулюючі пільги [Електронний ресурс] / О. Молдован // Дзеркало тижня. – 2013. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/destimulyuyuchi-pilgi-_.html.
2. Податковий кодекс України : від 2 груд. 2010 р. №2755-І // Голос України. – 2010. – №229–230.

Рева Дар'я Миколаївна – к. ю. н., старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

В. А. Чубенко

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено актуальні питання здійснення міжнародних розрахунків із дотриманням вимог, передбачених українським законодавством. Також приділено увагу компетенції Національного банку України у цих відносинах.

Ключові слова: *міжнародні розрахунки, зовнішньоекономічний договір, розрахунки в іноземній валюті.*

Правове регулювання міжнародних розрахункових зобов'язань є важливим аспектом належного функціонування будь-яких господарських відносин, в яких беруть участь держави, суб'єкти господарювання та інші учасники цих відносин.

Так, ст. 344 Господарського кодексу України допускає регулювання міжнародних розрахунків нормами міжнародного права, банківськими звичаями і правилами, умовами зовнішньоекономічних контрактів, валютним законодавством країн – учасниць розрахунків [1].

Попри те, що законодавством України, міжнародними договорами, звичаями суб'єктам господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, надані широкі права, щодо самостійного визначення форм розрахунків, платіжних умов, способів та засобів таких розрахунків, регулювання міжнародних розрахунків на державному рівні має надважливе значення, оскільки сторони будь-якого зовнішньоекономічного договору мають застосовувати лише ті інструменти, які не суперечать внутрішньому законодавству країни.

Таким чином, актуальність досліджуваної теми зумовлена значним рівнем інтернаціоналізації господарських зв'язків, збільшенням обсягів міжнародних торговельних угод, універсалізацією розрахунків за такими угодами. При цьому, важливим чинником належного виконання зобов'язань контрагентами зовнішньоекономічного договору, одним із яких є український суб'єкт господарювання, є дотримання вимог до міжнародних розрахунків, що передбачені українським законодавством.

Укладаючи зовнішньоекономічний договір з українським суб'єктом господарювання, при узгодженні всіх аспектів розрахунків за таким договором, на особливу увагу заслуговує врахування та дотримання незначного дозволеного строку платежів за експортом та імпортом, значні штрафні санкції та тривалий строк їх застосування в разі порушення зазначених строків розрахунків, неможливість припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних вимог контрагентів.

Так, ст. 1 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 передбачено, що виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності – з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності [2]. Як підсумок, встановлення в договорі більших строків розрахунків за зовнішньоекономічним договором, на що може вплинути, зокрема, і вибір форми розрахунку, тягне за собою негативні наслідки для українського контрагента.

Крім того, суттєве значення має і те, що згідно ч. 3 ст. 1 вказаного Закону Національний банк України має право запроваджувати на строк до шести місяців інші строки розрахунків, ніж ті, що визначені частиною першою вказаної статті [2].

Варто зазначити, що Національний банк України протягом останніх років активно використовує надане йому право на встановлення інших граничних строків розрахунків, приймаючи відповідні постанови Правління Національного банку України. Зокрема, останнім таким актом є Постанова Правління Національного банку України від 03.06.2015 № 354 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному рин-

ках України», п. 1 якої установлено, що розрахунки за операціями з експорту та імпорту товарів, передбачених в статтях 1 та 2 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», здійснюються у строк, що не перевищує 90 календарних днів [4].

При цьому, слід враховувати, що відповідно до ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Таким чином, якщо оформлення митної декларації (підписання актів або інших документів, що засвідчують виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності) за експортними операціями або платежі (виставлення векселя на користь постачальників продукції, робіт, послуг, що імпортуються) за імпортними операціями відбувалися в день, коли жоден з обмежуючих актів НБУ не діяв, сторонами за екпортно-імпортиними операціями застосовуються строки, встановлені у 180 календарних днів. Отже, наступне прийняття НБУ актів, що обмежують такі строки, після вчинення дій, зазначених вище, спрямованих на виконання зовнішньоекономічного договору, не призводить до зменшення строків розрахунків за укладеним раніше договором. Вказана позиція викладена і у відповідних рішеннях судів, зокрема, в ухвалі Вищого адміністративного суду України від 26.05.2015 в справі № К/800/46138/14 [6]. Крім того, в постанові Окружного адміністративного суду міста Києва від 21.04.2015 в справі № 826/710/15 суд відмовляючи позивачу в задоволенні позовних вимог щодо скасування рішення уповноваженого органу про застосування санкцій за прострочення розрахунків за зовнішньоекономічним договором, аргументує це тим, що порядок розрахунків за імпортними операціями не залежить від моменту (дати) укладання зовнішньоекономічного контракту, а тому за такими операціями, які здійснюються, починаючи з моменту введення обмежуючих строків актами НБУ, застосовується строк розрахунків, визначений НБУ, незалежно від дати укладання зовнішньоекономічного контракту [7] (аналогічна правова позиція підтримана Київським апеляційним адміністративним судом в своїй постанові від 25.03.2015 року у справі № 826/15972/14 [8]).

Іншим, не менш важливим, непрямим інструментом публічно-правового регулювання розрахунків за зовнішньоекономічними договорами, який випливає з зазначеного, є застосування державою до суб'єкта господарювання санкцій в разі порушення строків розрахунків за експортно-імпорт-

ними операціями. Такі санкції передбачені ст. 4 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», згідно якої порушення резидентами строків, передбачених статтями 1 і 2 цього Закону або встановлених Національним банком України, тягне за собою стягнення пені за кожен день прострочення у розмірі 0,3 відсотка суми неодержаної виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті, перерахованої у грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неодержаної виручки (вартості недопоставленого товару) [2]. Слід зазначити, що згідно змін, внесених до вказаного Закону від 02.09.2014 зазначені санкції не застосовуються до суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення антитерористичної операції на період її проведення.

Крім того, ситуацію для суб'єктів господарювання, що порушили терміни розрахунків, ускладнює ще й значний строк застосування таких адміністративно-господарських санкцій. Так, ст. 250 Господарського кодексу України визначено, що адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніш як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом [1].

Проте, більшість порушень у сфері міжнародних розрахунків за зовнішньоекономічними договорами є триваючими, тобто такими, що після вчинення не завершуються, оскільки платежі за експортно-імпортними угодами не надходять на рахунки резидента. Тому, і строк застосування уповноваженим державним органом адміністративно-господарської санкції не збігає в такому випадку. Аналогічна позиція викладена і у листі ДПА України від 01.10.2010 № 20634/7/10–2017/3658 «Про надання інформації щодо рішень судів касаційної інстанції, прийнятих на користь органів ДПС, пов'язаних з операціями у сфері ЗЕД» [9].

При цьому, датою виявлення правопорушення є момент одержання інформації уповноваженим органом про порушення строків розрахунків або поставки від банку, який виконує функції агента контролю. Як справедливо стверджує Глібко С. В., в такому випадку держава, у зв'язку з наявністю публічних правовідносин між уповноваженим органом, банком і суб'єктом порушення, по своїй природі делегує частину контролюючих функцій державних органів банкам. Дії банків є елементом ад-

міністративно-господарської санкції без покладення на них владних повноважень [10; 138–139].

Досить вагомі перешкоди для співпраці українського суб'єкта господарювання з іноземним контрагентом створюють і інші обмеження Національного банку України. Зокрема, це стосується запровадження вимоги щодо обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку надходжень в іноземній валюті із-за кордону в розмірі 75 відсотків. У зв'язку з цим, Національним банком України в Постанові Правління від 03.06.2015 № 354 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» прямо заборонено уповноваженим банкам знімати з контролю експортні операції клієнтів на підставі документів про припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних однорідних вимог [4].

Вказане ставить в невигідне положення сторін зовнішньоекономічного договору в частині розрахунків, оскільки для перерахування коштів, які можливо зарахувати як однорідні зустрічні вимоги, необхідно виводити активи з обороту суб'єкта господарювання, що в свою чергу, є економічно невигідним для всіх сторін угоди.

Крім того, викликає сумнів відповідність вказаного положення Національного банку України чинним приписам, які містяться в нормативно-правових актах вищої юридичної сили.

Так, зарахування зустрічних вимог є інструментом припинення зобов'язань відповідно до ст. 203 Господарського кодексу України та ст. 601 Цивільного кодексу України. Водночас, ст. 602 Цивільного кодексу України передбачені випадки, коли не допускається зарахування зустрічних вимог: про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю; про стягнення аліментів; щодо довічного утримання (догляду); у разі спливу позовної давності; в інших випадках, встановлених договором або законом [3]. Виходячи з викладеного, вказаний перелік не є вичерпним, та випадки, коли зарахування зустрічних однорідних вимог не допускається, повинні встановлюватися законом, а не підзаконними нормативно-правовими актами, якими є постанови Правління Національного банку України.

Інструкцією про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями, затвердженою постановою Правління Національного банку України № 136 від 24.03.1999 в п. 1.10 передбачено, що експортна, імпортна операція можуть бути зняті з контролю за наявності

належним чином оформлених документів про припинення зобов'язань за цими операціями зарахуванням [5].

Можливо зробити висновок, що на даний час діють дві постанови Правління Національного банку України, які по-різному регулюють питання щодо можливості зарахування зустрічних вимог за експортно-імпортними операціями. Враховуючи, що вказані нормативно-правові акти однакової юридичної сили, з метою уникнення негативних наслідків в сфері здійснення зовнішньоекономічної діяльності, вважаємо, що в даному випадку необхідно застосовувати Постанову Правління Національного банку України, що прийнята пізніше в часі – від 03.06.2015 №354 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України», якою передбачена заборона зарахування зустрічних однорідних вимог за експортними операціями.

Підсумовуючи викладене, доцільно зазначити, що публічно-правове регулювання міжнародних розрахунків за зовнішньоекономічними договорами в Україні є досить складним, багатоаспектним та зумовлює необхідність для контрагентів особливу увагу приділяти саме внутрішньодержавним приписам з метою уникнення негативних наслідків, перш за все, для українського суб'єкта господарювання. Складність виникає ще й в зв'язку з великим масивом нормативно-правових актів, що регламентують зазначені відносини, подекуди навіть абсолютно по-різному, значну частину з яких складають акти Національного банку України. Останній, в свою чергу, має широкі повноваження щодо регулювання питань здійснення міжнародних розрахунків, прямих та непрямих правових інструментів впливу на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, та право встановлювати в своїх підзаконних актах інші вимоги, ніж ті, що визначені актами вищої юридичної сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. №436-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – №18. – Ст. 462.
2. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України від 23 верес. 1994 р. №185/94-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – №40. – Ст. 364.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. №435-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – №11. – Ст. 461.
4. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України [Електронний ресурс] : Постанова правління Нац. банку України від 3 черв. 2015 р. №354 // Офіц. інтернет-представництво Нац. банку України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua.

5. Інструкція про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями : Постанова правління Нац. банку України від 24 берез. 1999 р. № 136 // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 22. – Ст. 131.
6. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 26 травня 2015 року (справа № К/800/46138/14) [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/.
7. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 21 квітня 2015 року (справа № 826/710/15) [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/.
8. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 25 березня 2015 року (справа № 826/15972/14) [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/.
9. Про надання інформації щодо рішень судів касаційної інстанції, прийнятих на користь органів ДПС, пов'язаних з операціями у сфері ЗЕД [Електронний ресурс] : Лист Держ. податк. адмін. України від 1 жовт. 2010 р. № 20634/7/10–2017/3658. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua.
10. Глібко С. В. Пеня за порушення строків розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності як адміністративно-господарська санкція / С. В. Глібко // Проблеми законності. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. – Вип. 109. – С. 130–140.

Чубенко Віра Анатоліївна – здобувач НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

И. А. Селиванова

КОГДА МЕДИЦИНА В УКРАИНЕ СМОЖЕТ ВОСПОЛЬЗОВАТЬСЯ ПРЕИМУЩЕСТВАМИ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА?

Статья посвящена исследованию зарубежного и национального опыта государственно-частного партнерства в сфере медицины. Рассмотрены перспективы применения ГЧП в медицине, и на каких условиях это взаимодействие может осуществляться.

Ключевые слова: *государственно-частное партнерство, проекты ГЧП, договора ГЧП.*

Определимся с терминами.

За рубежом для обозначения термина «государственно-частное партнерство» (далее – ГЧП) обычно применяется английская аббревиатура